

УДК 82'06 (7/8)

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ПРАВОСУДДЯ» У ТВОРЧОСТІ ДЖОНА ГРІШЕМА

М. М. Дудченко,

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна

Стаття присвячена аналізу мовних і стилістичних засобів художнього вираження теми правосуддя у творчості одного із провідних новелістів сучасної американської прози.

Ключові слова: концепт, правосуддя, Джон Грішем, американська література.

Постановка проблеми. Джон Грішем відомий як творець юридичного роману у сучасній англomовній літературі. Твори письменника, юриста за освітою, з багатим досвідом роботи в американській судовій системі, заслуговують на вивчення їх з точки зору втілення концепту Правосуддя.

Мета статті. Аналіз перших романів Джона Грішема «Час вбивати» та «Клієнт» з точки зору мовностилістичних засобів розкриття визначеної теми.

Виклад основного матеріалу. Перший роман «Час вбивати» (*A Time to Kill*) про звальтування неповнолітньої темношкірої дівчинки не наважувалося друкувати жодне видавництво. Тільки після появи роману «Фірма» (*The Firm*) кожен наступний роман Джона Грішема ставав бестселлером і користувався надзвичайним успіхом. Багато з них успішно екранізовані за участю відомих голлівудських акторів і користуються великою популярністю у глядачів.

Після десяти років юридичної практики, здобувши славу популярного письменника і фінансову стабільність, Джон Грішем цілком присвятив себе літературній праці і став одним із найпопулярніших авторів в американській і світовій літературі [1, с. 428-432]. Одним чи двома словами, які автор виносить у заголовок своїх романів, він дає читачеві відчуття піднятої соціальної проблеми: «Клієнт» (*The Client*; 1993); «Газова Камера» (*The Chamber*; 1994); «Золотий дощ» (*The Rainmaker*; 1995); «Вердикт на гроші» (*The Runaway Jury*; 1996); «Партнер» (*The Partner*; 1997); «Вуличний адвокат» (*The Street Lawyer*; 1998); «Заповіт» (*The Testament*; 1999); «Шантаж» (*The Brethren*; 2000); «Різдво з невдахами» (*Skiping Christmas*; 2001); «Повістка» (*The Summons*; 2002); «Король угоди» (*The King of Torts*; 2003); «Останній присяжний» (*The Last Juror*; 2004); «Брокер» (*The Broker*; 2005); «Невинний» (*The Innocent Man*, 2006). Основною темою його романів є проблема особистості і її відчуженості, проблема індивідуума і суспільства, індивідуума і «системи». Джон Грішем є творцем нового типу роману – юридичного роману (legal novel), основою якого є проблема американської системи правосуддя, проблема злочину, його розслідування, розкриття і вердикту. Для цього типу романів характерним є захоплюючий сюжет, інтрига, висока динаміка розвитку подій, яскраві образи, мальовничі описи. Жанр юридичного роману (legal novel) має багато спільного з детективним романом (detective novel). Для інтриги обох жанрів характерним є наявність жертви, проведення експертизи, до певної міри і до певного часу загадкова постать злочинця, логічність роздумів, психологічних спостережень і розв'язки конфлікту.

Важливим для розуміння роману є аналіз його лексичних та стилістичних особливостей, які автор використовує для створення сюжету та образів. З одного боку, мова Джона Грішема характеризується певною простотою, але з іншого боку, ця мова є специфічною, виразною та насичена спеціальними термінами та сленгізмами найвищого рівня, які можна ледве відрізнити від розмовної мови, а їх нижчий прошарок часом межує з вульгаризмами.

Характерною особливістю юридичного роману у плані вираження концепції правосуддя є широке використання юридичної професійної термінології. Професійні

терміни Джон Грішем використовує з метою створення професійного колориту, відтворення життєдіяльності юридичного професійного середовища. За структурою їх можна поділити на:

а) іменникові односкладові:

witness, trail, suicide, sheriff, judge, informant, attorney, disbarment, jury, ploy, plaintiff, bailiff, jurors, arraignment, suspect, prosecutor, trustees, motions, adversary, affidavits, summon, investigator, warrant, disbarment, deposition, rebuttal, punishment, Mafia, jury, case, murder, jail, evidence;

б) іменникові двоскладові:

State penitentiary, parole officer, court dockets, arrest warrants, life sentence, murder trial, trial jury, jury box, jury room, jury's decision, defense lawyer, witness stand, bail hearing, insanity defense, death penalty, defense attorney, plaintiff's attorney, vigilance justice;

в) складені слова:

courtroom, handcuffs, manslaughter, wife-beaters, husband-beaters, courthouse, fingerprints, cross-examination.

Синтаксичні структури складеного терміна можна вважати вільними (бо його компоненти зберігають своє пряме значення) і одночасно закритими (бо при довільному включенні до їх складу інших слів, вони втрачають свою термінологічність). За кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття.

Різнорманітними є терміни правосуддя за своєю морфологічною будовою. Поширеними є такі структурні композити:

N+N

adult charge, drug traffickers, drug dealer

N+prep+N

A deputy for prosecution, attorney for defence, obstruction of justice, violation of laws, contempt of court

N+prep+adj+ N

Case of intended killing, case of nasty divorce

V

to litigate, to bond out, to indict, to interrogate, to overrule, to sue

V+N

to survive prison, to have a suspect, to face litigation, to uphold disbarment, to waive the hearing, to have evidence, to cross-examine, to win an acquittal, to make a bail, to set bonds, to retain the lawyer, to waive the preliminary, to create an alibi, to avoid litigation, to subpoena witnesses, to plead guilty, to call the docket, to escalate accusation, commit suicide

V+prep+N

to put on probation, put on trial, to ask for a continuance, to testify before the jury, to be convicted on the charges, to be charged for murder, to be set for trial, to be convicted of assault, to provide with a defense, to be on death row

V+N+prep+N

to indict smb. for smth. to place smb. under arrest

Adv+Adj+N

Rarely in disputable evidence

Adj+N

Capital murder, capital punishment, criminal lawyer, grand jury, preliminary hearing, aggravating assault, a defensive tackle, a holding room, statutory authority, law-abiding constituents, appellate process, sufficient evidence, premeditated murder, physical evidence, speedy trial, law charge, auto accident, federal offence, Juvenile Court, cold-blooded killer, petty crimes, zealous advocate, criminal prosecution

Adj+N+N

run-of-the-mill divorce case

За тематичним принципом терміни судочинства романів Джона Грішема можна класифікувати наступним чином:

судові органи:

The Complaint Tribunal and Disciplinary Committee, Judicial District, Mississippi Highway Patrol, Mississippi Legislative Sheriff, County Court, Ford County Courthouse, Supreme Court, FBI, Circuit Court judge, Black Panthers;

учасники процесу:

plaintiff, foreman, defendant, bailiff, jury, witness;

правопорушники:

wife-beaters, husband-beaters, thugs, shop lifters, drunks, manslaughter;

правопорушення, вчинені підсудними:

forgery, blackmail, assault, gambling, whores larceny, botchery, bribery;

злочини, вчинені підсудними:

arson, burglary, graft, armed robbery, murders, rape, manslaughter, racketeering, child abuse, capital murder, regular murder;

предмети злочину:

drugs, illegal whiskey, dope, cocaine, guns, credit cards, stolen goods;

судова медицина:

autopsy, print experts, fingerprints, codeine, trace of blood, spot of blood, type of blood, bruise.

Таке розмаїття юридичної термінології у творах пояснюється, перш за все, тим, що Джон Грішем за освітою і професійною діяльністю адвокат і для нього є природним використовувати у творах термінологію, яка стосується сфери його діяльності. Автор деталізує усі вирішальні моменти судової справи, включаючи і ті події, які відбуваються на закритих судових засіданнях лише за участі прямих учасників.

Усвідомлюючи можливість труднощів у розумінні юридичної і судової термінології читачами, з метою уникнення такої ситуації Джон Грішем часто вдається до пояснення термінів, які цього потребують:

“big clients, like insurance companies, banks, and farmers” (A Time to Kill), “The most effective defense lawyers are those who keep the fighting away from the issues.” (The Client) або “ It didn’t want the run-of-the-mill divorce cases in which one spouse was sleeping around and the other wanted photos.” (The Client).

Із стилістичної точки зору для термінів юриспруденції у романах «Клієнт» та «Час бивати» характерними є стилістичні прийоми:

антитеза:

A black sheriff in a white county; plaintiff’s attorney – defense attorney; county prosecutor – a deputy for protection, defender; State versus Carl Lee Hailey; guilt versus innocence; freedom versus prison; life versus death; criminal lawyer – a civil rights lawyer; big shot lawyers – “street lawyers”; to ask for the death penalty, to evict smb., to be convicted on the charges, to get a conviction, a death penalty verdict, life sentence – to plead not guilty; to sue smb. – to defend smb.; defender – defendant; to indict smb. for smth. – to return a bill of indictment; to sue – to defend, pleading;

синоніми:

Capital punishment – a death penalty verdict; to produce an affidavit – to sworn; to cross-examine – to interrogate;

антоніми:

to have evidence against the defendant – to create an alibi; to litigate – to avoid litigation.

Одним із найуживаніших стилістичних прийомів, які використовуються для упорядкування членів речення є **повтор**, тобто вживання одного і того ж слова, словосполучення, фрази два або більше разів. У романі «Клієнт» Джон Грішем використовує різні види повторення, серед яких є :

а) анафора – повторення початкових слів, словосполучень та фраз у послідовних реченнях:

"He was cracking up before my eyes. He hadn't slept or bathed. He got drunk over lunch, and started accusing me of trickery" (The Client).

б) епіфора – повторення останніх слів, словосполучень фраз у послідовних реченнях. Основною її функцією є виділення, наголошення останніх слів речень.

в) підхват – повторення останнього слова одного речення на початку наступного речення:

"It was not a mistake. The mistake had been to tell Clifford." (The Client).

Декілька підхватів утворюють ланцюжкове повторення:

"I told him I had to tell Roy, and that Roy had to tell the FBI, and that the FBI was now trailing him around the clock." (The Client).

Функцією повторів є надання образності мові твору, виділення певних подій, на які читач має звернути увагу та для надання емоційності.

Джон Грішем значно відрізняється від інших сучасних американських письменників стислістю та сардонічністю стилю письма і жвавою, перекресною технікою викладу фактів. Роман «Клієнт» завдяки виразній прозі, яка збагачена експресивністю, неперевершеними описами, можна, справді, вважати витвором мистецтва з яскравими, глибокими образами та переконливою інформацією, яка цікава та відповідає дійсності. Завдяки таким стилістичним прийомам як метафора, метонімія, перелік, тощо роман автора набуває таких ознак. Розглянемо ряд стилістичних прийомів.

Перелік - це стилістичний прийом, за допомогою якого окремі об'єкти, предмети та явища послідовно називаються, утворюючи ланцюг, і займають одну і ту ж синтаксичну позицію (тобто є однорідними членами даного речення).

Як зазначає професор Левашова В. А. [2], інваріативна функція, яка властива усім видам переліку, тобто це функція детального та яскравого опису, відображує здатність цього стилістичного прийому імітувати процес сприйняття реальності живою істотою. Ця функція може бути поділена на декілька підвидів.

1) Функція іронічного опису, здатність переліку описувати безпосередньо відображену реальність. Опис цієї реальності може мати статичний або динамічний характер, який передбачає подальший поділ цієї функції на статичний та динамічний іронічний опис.

"The hair was black and full, colored to hide a bit of gray, slicked down, laden with gel, pulled back fiercely and gathered into a perfect little ponytail that arched downward and touched precisely at the top of the dark green polyester jacket " (The Client).

2) Функція психологічного опису, тобто здатність переліку розкривати емоційний стан персонажів через опис деталей та ознак ситуації, або способу їх життя.

"She swallowed hard, caught her breath, thanked heaven he was on the phone and not in the office standing before her desk cracking his knuckles, and informed Mr. Muldanno that Mr. Clifford had left the office at around 9 A.M. and had not been heard from since" (The Client).

З цього прикладу стає зрозумілим, що дівчина боїться того, хто їй телефонує, вона хвилюється при розмові з ним і кращим для неї є не стикатися з цією особою у реальному житті; тобто, перелік надає достатньо додаткової інформації, щоб читач міг уявити реальні почуття героя у певній ситуації.

3) Функція уявного перегляду, тобто здатність переліку бути засобом декодування певних абстрактних термінів.

"No work, no money, no place to live, but her two beloved sons." (The Client).

4) Оцінно-описова функція, тобто здатність переліку зображувати ситуацію та персонажів, додаючи оцінювального забарвлення.

"He was acting strange- disappearing like this, staying away from the office, not returning calls, always late for court, always mumbling under his breath and drinking too much" (The Client).

Стилістична функція переліку, який широко використовує Джон Грішем, полягає у створенні яскравих образів, іронічних статичних та динамічних описів, чіткій передачі

духовного стану героїв та їх реакції на ту чи іншу ситуацію. Перелік, завдяки якому читач розкриває емоційний, психічний та психологічний стан персонажів, надає додаткову інформацію про ситуацію, героя, роблячи опис детальним, яскравим, чітким та зрозумілим. Різні види повторення допомагають створити логічні, ритмічні, виразні, емоційно-забарвлені синтаксичні структури, що є незамінними та необхідними при описі та характеристиці персонажа. Що стосується називних речень, то вони відіграють роль у наданні оцінки, розпізнавання, додаткової інформації та для узагальнення того, про що йде мова. Саме це робить твори цього автора неповторними, особливими та популярними.

Серед лексикологічних засобів виразності мови Джона Грішема чільне місце займають:

Сленг. Ледве існує будь-яка інша група слів словника англійської мови така ж невизначена і нечітка, як сленгізми. Новий Міжнародний Словник Вебстера [3, с. 815-820] дає наступні визначення терміну «сленг» :

1) мова, характерна для певної групи осіб: а) специфічний, особливий словник, зрозумілий лише представниками окремого класу (шахраї, вбивці, торговці наркотиками, злодії та ін.); б) жаргон, який використовується або асоціюється з певним видом людської активності професії, галузі;

2) мова з нестандартним словником, який складається зі слів та значень з первинними конотаціями найвищої інформативності; слова, вживані і характерні для певного регіону та складаються з новоутворених висловів або змінених існуючих слів, скорочених форм, незвичайних мовних зворотів, які дуже швидко поширюються.

Використання сленгу Джоном Грішемом відіграє роль у вираженні емоційного та інтелектуального планів характеристики героїв, а також наданні нових назв тим речам, які уже зустрічались у творі, та для привертання уваги читача: *bread- basket (stomach), barber's cat (chatterbox)*. Також сленг у романі використовується для пом'якшення контакту, ставлячи мовця у те ж мовне середовище, що і його співрозмовники та додаючи почуття інтимності та відкритості:

“– *It looks as though he left New Orleans shortly after nine, drove to Memphis in five or six hours, stopped once for gas, stopped to buy the gun, and drove off and shot himself.*

– *Ma be he stopped for lunch, maybe to buy whiskey, maybe a lot of things. We're digging!”* (The Client).

Для творів Грішема характерні спеціальний сленг та загальний сленг.

Загальний сленг – це слова, які відомі усім членам суспільства і здебільшого характеризують його недоліки (торгівля наркотиками, наркоманія, алкоголізм, пияцтво та ін.): *pusher, gut, boozed*.

Спеціальний сленг Грішем широко використовує у сфері юриспруденції та криміналістики:

Cop, to fiddle, snitch, screw-ball, bump off.

Саме така характеристика сленгізмів як квінтесенція (передача найсуттєвішої ознаки) робить мову твору яскравою, гнучкою та виразною:

“*For the meantime, J. Roy Foltrigg had purchased this fancy van with his own money and loaded it down with appliances and gadgets, two phones, a television, even a fax machine”* (The Client).

Сленг у романі Джона Грішема надає яскравості та виразності мові героїв і слугує новій інформативності уже існуючих слів.

Вульгаризми. Термін «вульгаризм» вживається для визначення окремої групи слів, яка стосується нестандартного словника англійської мови. Неоднозначність терміну зумовлена його етимологією. «Вульгарний», за малим Оксфордським словником [4, 506] , означає: слова або назви, які використовуються у повсякденній мові;

- загальновідомі висловлювання;
- слова або вирази, які швидко поширюються, мають непристойне значення та не використовуються у літературній мові.

Вульгаризми, як зазначає професор І. Р. Гальперін [5], мають різні відтінки непристойного значення та лайки. Він поділяє вульгаризми на лайливі висловлювання або лайливі слова та непристойні, образливі вислови: *as damn, to hell, son of a bitch* та інші.

Лайливі слова та висловлювання знаходяться на найнижчому рівні соціального престижу та не сприймаються членами суспільства з моральних міркувань. Образливі слова не вживаються у мові, словниках, пресі, тощо.

Джон Грішем наділяє мову деяких персонажів вульгаризмами, завдяки чому читач може зробити висновок про соціальний статус героя, рівень його освіченості, певні моральні якості та навіть спрогнозувати майбутні вчинки. Наприклад:

– “*You! You little bastard!- he screamed as he grabbed Mark’s hair and flung him onto the trunk of the car*” (The Client).

– “*Don’t lie to me, kid, because if you do, I’ll kill you. I’m crazy as hell, okay, and I’ll kill you*” (The Client).

– “*You have a choice, kid, or I’ll blow your brains out, and it’s over now, or the gas’ll get you.- he said inhaling the invisible fumes*” (The Client).

– “*None of your damned business, okay, kid. I’m nuts, okay*” (The Client).

– “*Shut up! I feel the gas now, don’t you? Quit sniffing, dammit! It’s odorless, you little dumbas!”* (The Client).

– “*He needed a new lawyer, and he needed a continuance or a postponement or a delay, hell, anything to slow this thing down so he could think*” (The Client).

Отже, функцією вульгаризмів, використаних у романах Джона Грішема є вираження сильних емоцій, здебільшого роздратування, гніву, прикрості, тощо.

Серед стилістичних засобів творів письменника можна зазначити і метафоричність мови. Метафора належить до одних з найважливіших стилістичних прийомів створення літературних образів. Її експресивність зумовлена одночасною присутністю образів обох предметів, що розкриває, щось приховане, неочікуване. Її експресивність полягає у цілковитій, одночасній присутності образів обох предметів. У художньому творі серед домінуючих стилістичних функцій метафори є образно-художня, образно-емоційна, естетична, та портретно-характеризуюча [6, с. 36-48]. Автор використовує цей стилістичний засіб, характеризуючи адвокатів, їх амбіції та особистісні цінності і якості. У творі метафори можна класифікувати за об’єктами, до яких вони відносяться, а саме:

- адвокати: які вони, хто вони;
- судова справа, якою вони займаються;
- головні цінності, якість їх роботи.

– “*Reggie was not such a kind and always wondered how greedy sharks deceive people and split their money*” (The Client).

– “*Give up, Foltrigg, and call off the dogs”* (The Client).

Звідси стає зрозуміло, що негативна оцінка особистості адвокатів домінує. З одного боку, Джон Грішем порівнює їх з хижими акулами, які відомі своєю жадністю, жорстокістю та здатністю перетнути будь-яку межу, щоб отримати те, що їм потрібно, не зважаючи на інтереси та бажання інших. З іншого боку, вони порівнюються з собаками, які служать їх господарю, людині, яка забезпечує їх потреби та бажання; вони сліпо слугують своєму «власнику» та готові на все, аби йому догодити та отримати омріяну кісточку.

Що стосується судових справ, до яких причетні такі адвокати, то їх необхідність та важливість є очевидною і не потребує особливих роздумів. Одним словом, це величезні можливості дістати будь-яку суму грошей, яка їм потрібна.

Висновки. Джон Грішем – справжній майстер динамічного, логічно-побудованого сюжету. Кожен епізод ретельно та старанно змальований, але водночас дуже лаконічно, що допомагає читачеві відчувати автентичну атмосферу, уявити сцени з реального життя героїв роману. Автор навмисне уникає надмірних пояснень, довгих та нудних описів, подаючи тільки необхідну інформацію про розвиток подій у романі. Як

результат, Джон Грішем тримає увагу читача від початку до останньої сторінки твору, додаючи напруги, гострих емоцій та хвилювань. Особливий підхід до вибору лексики, стилістичних засобів і прийомів роблять його твори напруженими, яскравими та чіткими, в яких на перший план виходять логічні, ритмічні, емоційні та виразні аспекти висловлювання.

SUMMARY

MEANS OF IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT "JUSTICE" IN THE WORKS OF JOHN GRISHAM

M. N. Dudchenko,
*Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko,
87, Romenska St., 40002, Sumy, Ukraine*

The article deals with the analyses of verbal means of implementation of the theme of justice and judicial system in the novels of John Grisham – one of the leading novelists in modern American literature, the creator of modern legal novel. Language means are analyzed from structural, morphological and thematic approaches.

Keywords: *Concept, justice, John Grisham, American modern literature.*

РЕЗЮМЕ

СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ КОНЦЕПТА «ПРАВОСУДИЕ» В ТВОРЧЕСТВЕ ДЖОНА ГРИШЕМА

М.Н. Дудченко,
*Сумской государственный педагогический университет им. А. С. Макаренко,
ул. Роменская, 87, г. Сумы, 40002, Украина*

Статья посвящена анализу вербальных средств художественного воплощения темы правосудия в творчестве Джона Гришема – одного из ведущих новеллистов в современной американской литературе, создателя современного юридического романа. Языковые средства анализируются по структурному, морфологическому и тематическому принципам.

Ключевые слова: *концепт, правосудие, Джон Гришем, американская литература.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dudchenko M. Highlights of English and American Literature / M. Dudchenko. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 445 с.
2. Левашова В. А. Лингвистическая природа и функционирование стилистического приема перечисления / В. А. Левашова: дис.... канд. филол. наук. – М., 1976. – 191 с.
3. The New Lexicon Webster's Encyclopedic Dictionary of the English Language.– USA: Deluxe Lexicon Publication, 1993. – 1149 p.
4. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Special Edition for the USSR.– О., 1983. – 769 p.
5. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М.: Высшая школа, 1958. – 340 с.
6. Дудченко М. М. Поетична метафора і шляхи її відтворення в українських віршових перекладах (на матеріалі українських перекладів англомовної поезії / М.М. Дудченко. – дис.... канд. філол. наук. – Київ, 1974. – 211 с.
7. John Grisham. A Time To Kill. – N.Y.: Island Books. Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc., 1989. – 516 h.
8. John Grisham. The Client. – N.Y.: Island Books Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc., 1993. – 566 p.

Надійшла до редакції 3 березня 2014 р.